

”TÄÄ ON KYLLÄ TUONUT PALJON SISÄLTÖÄ MUN ELÄMÄÄN!”

Asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosionomikoulutus, Hämeenlinnan korkeakoulukeskus

Kevät 2022

Tuovi Hakola

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää asiakkaiden kokemusten kautta, kuinka kuntouttava työtoiminta on vaikuttanut heidän elämäänsä ja minkälaista hyötyä asiakkaat kokevat osallistumisesta kuntouttavaan työtoimintaan. Lisäksi tarkoituksena oli kuvata miten kuntouttava työtoiminta sosiaalipalveluna edistää asiakkaiden aktiivista toimijuutta. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, miten kuntouttavaa työtoimintaa voidaan kehittää asiakaslähtöisemmäksi ja asiakkaiden tarpeita vastaavaksi. Tutkimuksella kartoitettiin myös asiakkaiden haastatteluista esille nousseita kehittämisehdotuksia. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Hämeenlinnan kaupungin kanssa.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytettiin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta. Aineisto kerättiin teemahaastattelulla, johon osallistui viisi kuntouttavan työtoiminnan asiakasta. Haastatteluista kertynyt aineisto analysoitiin induktiivista eli aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen.

Opinnäytetyön tulokset osoittavat kuntouttavan työtoiminnan edistäneen ja tukeneen asiakkaiden osallisuutta. Osallisuutta tukevia tapoja ovat mielekäs toiminta, kokemus yhteenkuuluvuudesta ja osallistuminen kuntouttavaan työtoimintaan. Tutkimuksesta nousee esille kaksi merkittävää jatkotutkimusehdotusta. Ensimmäisenä herää kysymys olisiko syytä tulevaisuudessa tutkia, miten eri-ikäisten asiakkaiden tuen ja avun tarve jakautuu ikäryhmittäin. Toisena jatkotutkimusehdotuksena olisi, että kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden siirtymistä työelämään ja opintoihin tutkittaisiin kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusmenetelmää hyödyntäen.

Author Tuovi Hakola

Year 2022

Subject “This has brought me a lot of content to my life!”. Client’s experiences of a rehabilitative work.

Supervisors Päivi Veikkola

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to examine clients’ experiences of how rehabilitative work has affected their lives and what are the benefits of participation. The other aim was to explore how rehabilitative work as a social service can contribute to the clients’ active agency. The aim of the thesis was to generate information on how to develop rehabilitative work to be more client-oriented and to meet clients' needs. The thesis also maps out development proposals that emerged during the interviews with the clients. The thesis was implemented in cooperation with the city of Hämeenlinna.

In the thesis the research method was qualitative. The material was collected with thematic interviews; five clients from the rehabilitative work were interviewed. The collected material was analyzed by using an inductive content analysis.

The results showed that the rehabilitative work had contributed to and supported inclusion. Meaningful activities, experience of social cohesion and participation in rehabilitative work supports inclusion. Two major proposals for further research emerged from the results. The first one is to study how the need for support and assistance is distributed in different age groups. The second research proposal is to conduct a quantitative study on rehabilitative work clients’ transfer to work and studies.

Keywords rehabilitative work, inclusion, long-term unemployment, agency, empowerment

Pages 40 pages and appendices 5 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tietoperusta ja aikaisemmat tutkimukset.....	3
2.1	Pitkäaikaistyöttömyys	4
2.2	Kuntouttava työtoiminta	5
2.3	Osallisuus ja sen edistäminen	7
2.4	Voimaantuminen ja toimijuus.....	9
2.5	Aikaisemmat tutkimukset	9
3	Tutkimustehtävä ja tutkimuksen kulku	12
3.1	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	12
3.2	Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä.....	13
3.3	Aineistonhankinta	13
3.4	Aineiston analyysi	15
4	Opinnäytetyön tulokset.....	18
4.1	Asiakkaiden tyytyväisyys palvelujärjestelmään	18
4.2	Asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta	19
4.3	Osallisuuden edistäminen ja toteutuminen	20
4.4	Aktiivinen toimijuus	21
4.5	Terveyden ja hyvinvoinnin periaatteet	22
5	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	23
6	Pohdinta	24
7	Johtopäätökset	26
	Lähteet.....	29

Liitteet

Liite 1	Saatekirje
Liite 2	Suostumuslomake
Liite 3	Teemahaastattelurunko
Liite 4	Aineistonhallintasuunnitelma

1 Johdanto

Pitkäaikaistyöttömillä on ollut 1990-luvulta saakka heikko asema yhteiskunnassa erilaisista poliittisista päätöksistä huolimatta. Suomessa on pyritty vähentämään työttömyyttä, mutta ilman selkeitä ja oikeanlaisia tuloksia. Hiilamo (2010) esittääkin tärkeän kysymyksen kirjoituksessaan, että miten luoda sellainen perusturva, joka takaisi ihmisarvoisen elämän edellytykset. Tällä hetkellä erilaisten etuuksien saaminen houkuttelee jäämään kotiin mieluummin kuin ottamaan riskin, että tienaisi enemmän henkilön nykytilanteeseen verrattuna. (Hiilamo, 2010, ss. 265–284)

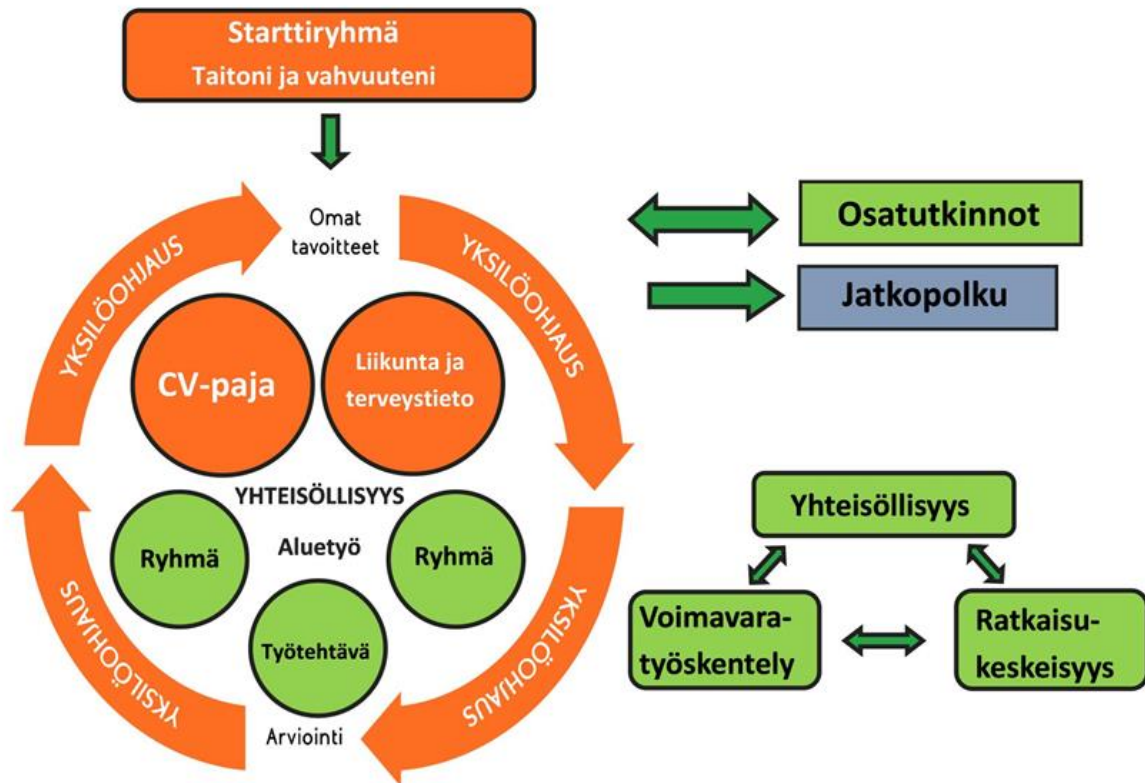
Kuntouttavalla työtoiminnalla pyritään vahvistamaan asiakkaan elämänhallintaa, työelämävalmiuksia, työssä tai opinnoissa selviytymistä ja luodaan valmiuksia työllistymiselle, kouluttautumiselle tai työllistymistä edistäviin palveluihin. Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään Hämeenlinnan kaupungin eri toimipisteissä, yhdistyksissä, järjestöissä ja säätiöissä, kuten esimerkiksi Kumppanuustalolla, Ohjaamossa ja Idänpään toimintatuvalla. Kohderyhmänä ovat 17–64-vuotiaat pitkäaikaistyöttömät. (Hämeenlinnan kaupunki, 2021)

Palvelusetelillä toteutettava kuntouttava työtoiminta on Hämeenlinnan kaupungin tekemä ostopalvelu hyväksytyillä palvelusetelituottajilla. Henkilökohtainen palveluseteli myönnetään asiakkaalle palvelutarpeen arvioinnin ja suunnitelman perusteella viranhaltijan tekemän päätöksen jälkeen. (Hämeenlinnan kaupunki, 2021) Hämeenlinnan kaupunki velvoittaa kaikki hyväksytyt palveluntuottajat noudattamaan kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunnan laatiman sääntökirjan määräyksiä (Hämeenlinnan sosiaali- ja terveyslautakunta, 2020).

Hämeen Settlementti ry tekee yhteistyötä Hämeenlinnan kaupungin kanssa tarjoten palvelusetelinä kuntouttavaa työtoimintaa pitkäaikaistyöttömille. Toiminnan painopisteinä ovat tavoitteellisuus, kuntoutuksellisuus, mielekäs työtoiminta ja muu toiminta, sekä arviointi työtehtäväkompassilla. Toiminta räätälöidään asiakkaan tarpeita vastaavaksi, sekä joustavasti asiakkaalle myönnetyn palvelusetelin mukaisesti. Työtoiminta on

voimavaralähtöistä ja ratkaisukeskeistä. Erityisesti siellä panostetaan yhdessä tekemiseen, mutta tukena on myös yksilöohjaaja, jonka avulla suunnitellaan työtoimintajaksot asiakkaan tarpeiden ja tavoitteiden mukaisesti. (Hämeen Setlementti ry, n.d.) Seuraavassa kuvassa on yksinkertaistettu Hämeen Setlementti ry:n toteuttaman kuntouttavan työtoiminnan rakenne.

Kuva 1 Kuntouttava työtoiminta (Hämeen Setlementti ry, n.d.)

Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Hämeenlinnan kaupungin kanssa. Yhteyshenkilönä toimi erityissosiaaliohjaaja, joka vastaa kuntouttavasta työtoiminnasta Hämeenlinnassa.

Opinnäytetyön aihe valikoitui työttömien yhteiskunnallisen tilanteen lisäksi henkilökohtaisesta kiinnostuksesta kuntouttavaa työtoimintaa ja työllistymistä edistäviä palveluita kohtaan. Opiskeluiden aikana suoritin pitkän harjoittelun työpajatoiminnassa ja Ohjaamossa, mikä antoi kipinän syventyä aiheeseen enemmän. Työttömyys koskettaa monia eri-ikäisiä ihmisiä nyt ja tulevaisuudessa, esimerkiksi vuoden 2021 syyskuussa työttömiä oli 191 000 (Tilastokeskus, 2021). Työpaikkoja ei ole riittävästi saatavilla tai työtehtävät eivät vastaa pitkäaikaistyöttömien osaamista tai työkokemusta (Marttila, 2016).

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen vaikutuksesta omaan elämään sekä työtoimintajakson aikana, että tulevaisuudessa työtoiminnan loppumisen jälkeen. Tavoitteena oli selvittää minkälaista hyötyä asiakkaat kokevat osallistumisesta kuntouttavaan työtoimintaan ja miten kuntouttava työtoiminta sosiaalipalveluna edistää asiakkaiden aktiivista toimijuutta. Tutkimuksesta on myös tarkoitus saada tärkeää tietoa kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien asiakkaiden kokemuksista ja saatu tieto auttaa ymmärtämään asiakkaiden erilaisia lähtökohtia paremmin. Asiakkailta saadut henkilökohtaiset kokemukset tukevat kuntouttavan työtoiminnan kehittämistä asiakaslähtöisemmäksi palveluksi.

Hämeenlinnan kaupungilla oli toiveena saada asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta, ja sen vaikutuksesta omaan elämänhallintaan. Varsinkin työttömiin liitetään yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti negatiivinen leima (Välimaa, 2011, ss. 28–29). Tiukentuneen aktivointipolitiikan vuoksi kuntouttava työtoiminta ajoittain koetaan pakonomaisena palveluna työllisyyden ja kouluttautumisen edistämisessä. Tällä opinnäytetyöllä halutaan muuttaa kuntouttavan työtoiminnan ja pitkäaikaistyöttömien negatiivinen leima positiivisemmaksi, kun tutkimuksen kautta lisätään kokemuseräisen tiedon määrää.

2 Tietoperusta ja aikaisemmat tutkimukset

Opinnäytetyön teoriapohja koostuu seuraavista keskeisimmistä käsitteistä, joita ovat kuntouttava työtoiminta, osallisuus, pitkäaikaistyöttömyys, toimijuus ja voimaantuminen. Englanniksi käsitteet ovat rehabilitative work, inclusion, long-term unemployment tai long-term joblessness, empowerment ja agency. Edellä mainituilla käsitteillä haettiin tietoa yleisimmistä tietokannoista, kuten Google Scholar, HAMK Finna ja Finna. Etsityn tiedon määrää tulee rajata, jotta tutkimukset ovat mahdollisemman ajankohtaisia ja ne tukevat tämän tutkimuksen tuloksia. Rajaus tehtiin kymmeneen vuoteen eli teoriapohja koottiin vuodesta 2011 eteenpäin tehdyistä aiemmista tutkimuksista, väitöskirjoista, opinnäytetöistä ja pro gradu -tutkielmista.

2.1 Pitkäaikaistyöttömyys

Pitkäaikaistyöttömäksi määritellään henkilö, joka on ollut yhtäjaksoisesti työttömänä yhden vuoden tai pidempään (Tilastokeskus, n.d.). Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ja TE-palveluiden yhteistyössä laatimasta Työllisyyskatsauksesta (2021) selviää, että työttömien työnhakijoiden määrä on kasvanut edellisestä vuodesta 31,8 prosenttia. Tähän vaikuttaa osaltaan myös maailmanlaajuinen, sekä yhteiskunnallinen koronapandemiakriisi, joka on levinnyt Kiinasta joulukuussa 2019 (THL, 2021a). Työttömien määrä lisääntyy vaikka palveluiden piirissä olevien määrä on laskussa. Näitä palveluita ovat omaehtoinen opiskelu, kuntouttava työtoiminta, työllistetyt, työvoimakoulutus, työ- tai koulutuskokeilu, vuorotteluvapaasijainen ja valmennus. Työttömyyden kasvua selittää aktivointiasteen lasku, mikä taas perustuu palveluissa olevien vähenevään määrään. (ELY-keskus & TE-palvelut, 2021)

Pitkäaikaistyttömiin kohdennettua politiikkaa kutsutaan aktivointipolitiikaksi tai aktiiviseksi sosiaalipolitiikaksi. Tällä määritellään uudelleen työttömien vastuita ja velvollisuuksia. Perimmäinen tarkoitus aktivointipolitiikalla on, että työttömäksi jäänyt, työttömyysturvaa tai toimeentulotukea saava palaisi mahdollisemman pian takaisin työelämään. Työttömyys- ja sosiaaliturvan saantiehtot ja velvoitteet ovat vuosi vuodelta kiristyneet. Työttömällä on velvoite osallistua julkisen vallan osoittamiin työllistymis- tai aktiivitoimiin, kuten esimerkiksi koulutukseen, työharjoitteluun ja palkkatuetuun työhön. Velvoitteiden laiminlyöminen ja kieltäytyminen sovituista aktiivitoimista voi johtaa tuen alentamiseen tai sen menetykseen määräajaksi. (Karjalainen & Keskitalo, 2013, ss. 1–6)

Työllistyminen avoimille työmarkkinoille on haasteellista. Työnantajat vetoavat talouden sanelempiin tehokkuusvaatimuksiin ja sopivien työtehtävien puutteellisuuteen. Näiden lisäksi haasteena koetaan ihmisten asenteet. Erilaisuuden hyväksymistä ja myönteistä suhtautumista vaaditaan niin työyhteisöiltä, että asiakkailta. (Marttila, 2016)

2.2 Kuntouttava työtoiminta

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukainen sosiaalipalvelu työttömyyden ehkäisemiseksi, johon sovelletaan sosiaalihuoltolain lisäksi lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) ja lakia kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001). Kuntouttavan työtoiminnan lainsäädännöstä ja kehittämisestä vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Tavoitteena on ehkäistä työttömyyttä, vahvistaa asiakkaan elämän- ja arjenhallintaa sekä työ- ja toimintakykyä. Näiden lisäksi tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä tarjoamalla työtoimintaa ja muita palveluita. (STM, n.d.)

Kunnalla on vastuu järjestää kuntouttavaa työtoimintaa tietyin edellytyksin.

Järjestämisvelvollisuus ei kuitenkaan täyty, jos henkilön työ- tai virkasuhteen säännöllinen työaika ylittää kaksi tuntia viikossa, tai henkilö työllistyy päätoimisesti yritystoimintaan, henkilö on päätoiminen opiskelija tai osallistuu työttömyysturvalaissa tarkoitettuun työllistymistä edistävään palveluun. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001 § 6)

Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saaville pitkään työttöminä olleille henkilöille, jotka eivät työ- tai toimintakykynsä takia pysty osallistumaan TE-hallinnon ensisijaisiin palveluihin. Tällöin on kyseessä toissijainen palvelu TE-palveluihin nähden. (STM, n.d.)

Aktivointisuunnitelma kuuluu osaksi kuntouttavaa työtoimintaa. Suunnitelman tekemiseen osallistuu kunnan työ- ja elinkeinotoimisto eli TE-toimisto. Aktivointisuunnitelmaan tulee kirjata henkilön koulutus- ja työtaustat, arvio aikaisempien julkisten työvoimapalveluiden vaikuttavuudesta, arvio aikaisempien suunnitelmien toteutumisesta, sekä toimenpiteet, joilla työllistymistä voidaan edistää, kuten esimerkiksi kuntouttavaa työtoimintaa tai muita sosiaalipalveluja, sekä terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluja. Aktivointisuunnitelma allekirjoitetaan TE-toimiston, kunnan ja asiakkaan toimesta. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001 § 8) Henkilö ohjataan kuntouttavaan työtoimintaan tai muuhun toimintakykyä edistävään toimintaan, jos henkilön työ- ja toimintakyky eivät riitä ensisijaisiin TE-toimiston palveluihin. Tavoitteena on auttaa ja tukea työtoiminnan asiakasta pääsemään työhön, koulutukseen tai työvoimapalveluihin edistämällä ja parantamalla asiakkaan elämänhallintaa ja toimintakykyä. (THL, 2019a)

Kuntouttava työtoiminta sisältää työtoimintaa, ryhmätoimintaa, yksilövalmennusta ja toimintakyvyn arviointia. Asiakkaiden elämäntilanteen ja toimintakyvyn perusteella osalla voi olla selkeitä ja vastuullisia työtehtäviä, kun taas toisille kuntouttava työtoiminta on lähinnä totuttautumista säännölliseen päivärytmiin ja muuhun ohjattuun toimintaan. Kuntouttavan työtoiminnan jakso on vähintään kolme kuukautta ja enintään vuoden pituinen, jolloin asiakas voi olla peräkkäin monilla jaksoilla. Asiakas, TE-toimisto ja kunta voivat tarpeen mukaan sopia uudesta jaksosta edellisen jakson loppupuolella. Asiakkaan ollessa vuoden kuntouttavassa työtoiminnassa, tulee aktivointisuunnitelma viimeistään tarkistaa. (THL, 2019b)

Kuntouttavan työtoiminnan päivät ovat vähintään neljän tai enintään kahdeksan tunnin mittaisia, johon ei sisälly matkat. Kuntouttavaa työtoimintaa täytyy olla vähintään yhtenä tai enintään neljänä päivänä viikossa asiakkaan toimintakyvyn ja henkilökohtaisten tarpeiden mukaisesti. Viikossa kuntouttavan työtoiminnan tunteja saa olla enintään 32 tuntia. Asiakkailla on samanlainen oikeus pitää taukoja kuin työsuhteisilla työntekijöillä. Pääluottamusmiehelle on ilmoitettava ennen kuin asiakas aloittaa kuntouttavassa työtoiminnassa. Pääluottamusmiehen tehtävänä on seurata työtoimintaa ja varmistaa, ettei sillä korvata virka- tai työsuhteista työtä. Pääluottamusmiehelle annettavia tietoja ovat asiakkaan nimi, toiminnan sisältö, järjestämispaikka, päivittäinen ja viikoittainen kesto, aloittamisajankohta ja jakson pituus. (THL, 2019b)

Ennen kuin kuntouttavan työtoiminnan jakso on päättymässä aktivointisuunnitelman laatijat eli asiakas ja TE-toimisto kokoontuvat arvioimaan asiakkaan tavoitteiden toteutumista. Asiakkaan työ- ja toimintakyvyn muutoksista saatua tietoa hyödynnetään arvioinnissa. Työ- ja toimintakykyarvioinnit on tehtävä jakson alussa, väliarvioinneissa ja lopussa. Arvioinnissa hyödynnetään esimerkiksi Avain-mittaria, Kykyviisaria, SOSKU-tutkaa, Kompassia tai 3X10D-mallia. Väliarvioinneissa voidaan tarvittaessa muuttaa tavoitteita, kestoja tai aktivointisuunnitelmaa. Kuntouttavaa työtoimintaa on hyvä seurata esimerkiksi, jos asiakkaalla esiintyy ongelmia jakson aikana. Tällöin täytyy pitää arviointipalaveri, jossa päivitetään aktivointisuunnitelmaa. Tarvittaessa asiakas voidaan ohjata palveluihin, jotka vastaavat paremmin hänen tarpeitaan. Kuntouttava työtoiminta voidaan jopa päättää arvioinnin yhteydessä. Syitä tähän voi esimerkiksi olla, että asiakas saa työkokeilu-, työ- tai

opiskelupaikan. Kuntouttava työtoiminta voidaan päättää myös, jos se on asiakkaan kannalta paras ratkaisu. (THL, 2019b)

2.3 Osallisuus ja sen edistäminen

Osallisuus ymmärretään vuorovaikutuksellisenä suhteena ihmisen ja yhteisön välillä. Tämä suhde muodostuu kolmesta osa-alueesta: johonkin kuulumisesta, osallistumisesta ja kuulumisen tunteesta. Osallisuus toteutuu vain silloin, kun ihminen on osana, toimii osana ja kokee olevansa osana yhteisöä. Osallisuus toteutuu kaikenlaisissa ja eri kokoisissa yhteisöissä, myös yhteiskunnan tasolla. Sosiaalipedagogisena toimintana osallisuus edistää ja tukee ihmisen kasvua yhteisön jäsenenä. Tavoitteena on vahvistaa jokaisen yhteisön jäsenen rohkeutta, halua ja valmiuksia vuorovaikutukselliseen ryhmätoimintaan. Jolloin yksilöt voivat ja haluavat osallistua toimintaan erilaisissa yhteisöissä ja tätä kautta laajemmin ympäröivässä maailmassa. Tarkoituksena on vahvistaa vuorovaikutuksen dialogisuutta ja avoimia, tasavertaisia suhteita. (Nivala & Rynänen, 2019, ss. 138–140)

Osallisuutta tarkastellaan myös kahden muun käsitteen avulla; osallistuminen ja kuuluminen. Pelkkä osallistuminen tai kuuluminen ei yksinään riitä osallisuuden toteutumiseksi, vaan aina tarvitaan molempia. Vuorovaikutuksellisissa suhteissa rakentuu kuulumisen tunne ja yhdessä tekemisestä osallistumisen tunne. Osallisuudessa edellytetään tasapainoista, vuorovaikutuksellista, ainutlaatuista ja merkittävää suhdetta yksilön ja yhteisön välillä. Kuuluminen kuvataan prosessina, jossa kehittyy tunne kuulumisesta johonkin kuten esimerkiksi paikkoihin, ihmisiin tai kulttuuriin. Tunne on hyvin henkilökohtainen eikä sitä voida arvioida ulkopuolelta. Kuuluminen ei ole pysyvä tila, vaan tunteen voimakkuus on muuttuva eri paikoissa ja tilanteissa. Arvostava, erilaisia näkökulmia salliva ja ymmärtämään pyrkivä vuorovaikutus synnyttää kuulumisen tunnetta. Ilman kuulumisen tunnetta ihminen kokee epäonnistumista ja ulkopuolisuutta, mikä aiheuttaa taas sosiaalisia ongelmia kuten syrjäytyneisyyttä. (Nivala & Rynänen, 2019, ss. 138–142)

Sosiaali-, käyttäytymis- ja terveystieteelliseen tutkimukseen perustuen osallisuus ja erilaiset osallisuutta lisäävät toimet voidaan jaotella kolmeen osa-alueeseen, joita ovat osallisuus omassa elämässä, osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa, sekä osallisuus

yhteisestä hyvästä. Osallisuuden edistämisen tavoitteena on vähentää eriarvoisuutta, köyhyyttä, syrjäytymistä ja syrjintää. Kaikkien ihmisten osallisuutta edistäessä täytyisi huomioida osallisuuden edistämisen periaatteita. Toimintaan ja palveluun osallistuminen on omaehtoista ja asiakas kohdataan kunnioittaen ilman ennakkokäsityksiä esimerkiksi kansallisuuden tai ulkonäön takia. Tällä on myös suuri merkitys asiakkaan kokemuksesta päästä osaksi itselleen tärkeää yhteisöä, jolloin asiakas saa arvostusta, kiitosta ja luo yhteyksiä muihin osallistujiin. Asiakkaan kanssa etsitään yksilöllisiä ratkaisuja, sekä toimintaa tai palvelu kehitetään yhteistyössä. Tällöin toiminta vahvistaa asiakkaiden vaikuttamismahdollisuuksia myös toiminnan ulkopuolella. Kaikki osallisuutta edistävät tekijät ja keinot olisi hyvä juurruttaa osaksi jatkuvaa toimintaa, koska kokemus osallisuudesta vaikuttaa yksilön toimijuuteen. Yksilö näkee tällöin enemmän mahdollisuuksia, motivoituu ja rohkaistuu tarttumaan näihin erilaisiin mahdollisuuksiin. (THL, 2021b)

Yksilön yhteys omiin ja yhteisiin voimavaroihin täytyy olla, jotta osallisuus voi toteutua. Ihmisten luottaessa toisiinsa, he myös kunnioittavat toisiaan ja tunnustavat riippuvuutensa muista ihmisistä. Yhteisössä nousseita ristiriitoja pystytään ratkaisemaan, jos luottamus on rakentunut. Elämän merkityksellisyys rakentuu vuorovaikutuksessa ihmisten, taiteen tai luonnon kanssa, luoden ajatuksia ja muistoja. Kokemus osallisuudesta vaikuttaa siihen, kuinka ison osan ihminen ottaa käyttöönsä potentiaalisesta toimintakyvystään. (THL, 2021b)

Sosiaalipedagogiikka voidaan määritellä kolmeosaiseksi toimintajärjestelmäksi: tieteenalaksi, käytännön työalaksi ja koulutusalaksi. Sosiaalipedagogiikalla tähdätään sosiaaliseen kasvuun, hyvinvoinnin tukemiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Näihin pyritään dialogisen yhteistoiminnan, elämyksellisyyden ja osallisuuden tukemisen keinoin. (Nivala & Ryyänen, 2019, s. 14) Sosiaalipedagogisen työn kannalta osallisuus ja voimaantuminen ovat hyvin olennainen ja tärkeä ominaisuus. Yksilön osallisuuden edistäminen ja tukeminen on välttämätöntä, jotta yksilö saa positiivisia onnistumisen tunteita. Onnistumisien myötä yksilön oma henkilökohtainen prosessi pääsee alkuun. Käytännön työssä ammattilaisille tulee eteen haastavia tilanteita asiakkaiden osallisuuden edistämässä, mutta tärkeintä on löytää yksilölle se mielekkäin tapa osallistua ja kuulua yhteisöön.

2.4 Voimaantuminen ja toimijuus

Englanninkieliselle käsitteelle empowerment on monta suomenkielistä käännöstä ja käytetyin niistä on voimaantuminen. Tätä käsitettä on voimakkaasti tuotu esille 2010-luvulla espanjalaisessa sosiaalipedagogiikassa. Käsitteen monimuotoisuus johtuu eri suuntauksista ja tämän vuoksi on tärkeää tarkastella käsitettä erilaisista näkökulmista. Tällöin voi havaita mitä painottaen käsitettä käytetään ja mitä käytöllä tavoitellaan. Seuraavaksi tarkastellaan voimaantumista yksilön ja yhteisön näkökulmasta. Yksilön näkökulmasta katsottaessa voimaantuminen on henkilökohtainen prosessi, jossa yksilöllä on tavoitteita päämäärän saavuttamiseksi. On tärkeää, että yksilöllä on realistinen kuva itsestään toteuttaakseen omia tavoitteitaan. Voimaantumisen myötä yksilön itsetunto kehittyy, elämäntilanne paranee ja toivo tulevaisuudesta kirkastuu. Yksilön voimaantuminen ja hyvinvoinnin lisääntyminen vaikuttaa yhteisöön ja yhteiskuntaan. Tällöin yhteisön näkökulmasta katsottuna yhteisöissä on voimaantuneita yksilöitä, jotka ovat myös yhteiskunnallisesti merkityksellisiä: usko pystyvyydestä vaikuttaa asioihin, tuoda ääntä esille ja toteuttaa toimijuuttaan. (Nivala & Ryyänen, 2019, ss. 158–160)

Toimijuuden käsitteen määrittelyminen yksityiskohtaisesti on mahdotonta, koska käsitettä käytetään vaihtelevasti eri tieteenaloilla. Yleisesti toimijuuden käsitteellä tarkoitetaan yksilöiden ja yhteisöjen kykyä ja mahdollisuutta tehdä omaa toimintaansa koskevia päätöksiä. Lähestymistapoja on kaksi, jotka ovat toimijalähtöiset ja rakennelähtöiset lähestymistavat. Näissä voidaan tarkastella toimijuutta paikallisella tasolla, keskittyen toimijan välittömään ympäristöön tai laajemmalla yhteiskunnallisella tasolla. Yhteiskunnallisella tasolla painopiste on yhteiskuntarakenteissa, kuten esimerkiksi sukupuolella ja etnisessä taustassa, joilla on toimijuutta mahdollistava tai rajaava merkitys. (Tieteen termipankki, 2021) Aktiivinen toimijuus merkitsee yksilön kykyä itsenäiseen toimintaan, jota tarkastelen tässä opinnäytetyössä.

2.5 Aikaisemmat tutkimukset

Juha Koski (2020) kartoitti opinnäytetyössään ”Kuntouttavan työtoiminnan kokemuksia Vantaalla” kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden kokemuksia Vantaalla ja kuntouttavan

työtoiminnan vaikutuksia asiakkaiden elämään. Tutkimus toteutettiin kaksiosaisena hyödyntäen laadullista ja määrällistä tutkimusotetta. Aineisto analysoitiin teemoittelua käyttäen ja tämän opinnäytetyön taustalla on voimaantumisen ja osallisuuden käsitteet. Tutkimuksessa kuntouttava työtoiminta koettiin pääasiassa positiivisena, vaikka negatiivisia kokemuksia osalta löytyikin. (Koski, 2020) Kosken opinnäytetyö sisältää samankaltaisia teemoja oman opinnäytetyöni kanssa.

Kosken (2020) tutkimuksen tuloksista selviää, että työllistymistä rajoittavia tekijöitä on paljon, itseluottamuksen ja uskon puutteen lisäksi. 45 prosenttia vastaajista koki, etteivät he kykene täysipäiväisesti työskentelemään. Fyysiset ja mielenterveyteen liittyvät ongelmat vaikuttavat olevan merkittävän yleinen työllistymisen este pitkäaikaistyöttömillä. Yhtenä kehittämisehdotuksena kuntouttavalle työtoiminnalle kerrottiin olevan ymmärrys mielenterveysongelmista osana kuntouttavaan työtoimintaan osallistumista. Tällainen monialainen hoito ja huolenpito kuntouttavassa työtoiminnassa ei ole kuitenkaan tarpeen. Asiakasta voidaan tukea ja ohjata pitämään yhteys terveydenhuoltoon asiakkuuden aikana, jolloin asiakas kokee tulleen ymmärretyksi ja kuulluksi. (Koski, 2020)

Vuoden 2013 kuntakartoituksessa selvitettiin sosiaalihuollon työllistymistä tukevan toiminnan, työtoiminnan ja työhönvalmennuksen organisointi- ja järjestämistapaa kunnissa. Tutkimuksen kohderyhmänä oli kuntien ja kuntayhtymien sosiaalijohto, ja tutkimus toteutettiin helmikuussa 2013 internetkyselyllä. Kuntouttavan työtoiminnan osalta korostuivat asiakkaiden päihde-, mielenterveys- ja sosiaaliset ongelmat. Erityisesti kuntouttavan työtoiminnan asiakasmäärien ennustettiin kasvavan. Kaikki palvelut ovat saavuttaneet hyvin yleisimmän tavoitteensa eli asiakkaiden toimintakyvyn ylläpitämisen ja mielekkään tekemisen tarjoamisen. Etenemistavoitteena on yleensä työllistyminen, mutta palkkatyöhön tai ammatilliseen kuntoutukseen ei palveluissa kuitenkaan siirrytä. (Klem, 2013)

Satu Lonkilan pro gradu -tutkielmassa ”Nuorten elämäntarinat–elämän käännekohdat ja pitkäaikaistyöttömyys” (2020) tuotiin esille nuorten näkemyksiä siihen, millaiset yhteiskunnalliset tekijät auttavat nuoria työllistymään. Tutkimukseen osallistui viisi vapaaehtoista nuorta kertomaan oman elämäntarinansa varhaislapsuudesta aikuisuuteen.

Lonkila (2020) oli selvittänyt nuorten näkemyksiä työllistymisen edistämiseen. Nuorten näkemyksistä muodostui seuraavat kategoriat, joita ovat taloudellinen tuki, sosiaalinen tuki, sekä koulutus ja ammatilliset näkemykset (Lonkila, 2020, ss. 47–49). Eniten tuloksissa korostui nuorten tarve saada sosiaalista tukea erilaisten asioiden käsittelyyn, kuten esimerkiksi ohjaaminen ja tukeminen opiskelupaikan hakemisessa. Lopuksi Lonkila (2020, ss. 57–59) otti esille vuorovaikutuksen puutteen ja koronapandemian myötä siirtymisen etätyöskentelyyn ilman sosiaalista vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa. Mitä tapahtuu nuorille ilman sosiaalista vuorovaikutusta muun maailman kanssa. Syrjäytyminen yhteiskunnasta ja mielenterveysongelmien mahdollinen lisääntyminen haastaa yhteiskunnan miettimään uusia ratkaisukeinoja haastavaan tulevaisuuden tilanteeseen.

Päivi Mäntynevan väitöskirja ”Aktiivisen sosiaalipolitiikan ytimessä: Etnografinen tutkimus kuntouttavasta työtoiminnasta” (2020) pohjautuu kolmeen osatutkimukseen kuntouttavan työtoiminnan kentällä. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää millaista osallisuutta kuntouttava työtoiminta mahdollistaa ja millaista se poissulkee. Toiseksi Mäntyneva (2020) keskittyi ihmisten toimijuuteen ja miten se voi vahvistua kuntouttavassa työtoiminnassa. Kolmanneksi Mäntyneva (2020) keskittyi kuntouttavan työtoiminnan toimintamahdollisuuksiin ja siihen, miten kuntouttava työtoiminta suuntaa toimijuuksia.

Osatutkimusten johtopäätöksistä selvisi, että osallisuutta edistivät mielekäs toiminta, kokemus yhteenkuuluvuudesta, sekä osallistuminen ja autonomisuus. Etäännyttäviä tekijöitä olivat kokemukset toimeettomuudesta, ulkopuolisuus työtoiminnassa, sekä kokemukset työttömien kontrolloinnista. Tärkein tutkimuksen johtopäätös oli, että ammattilaisten tulisi huomioida nykyistä paremmin kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien erilaiset elämäntilanteet, tuen tarpeet ja toiveet. Tämä johtopäätös johdatti Mäntynevan tutkimaan toimijuuden vahvistumisen edellytyksiä (osatutkimus 2). (Mäntyneva, 2020, ss. 56–57)

Osallistujien toimijuutta ja voimaantumisen kokemuksia lisäsivät myönteiset tunnekokemukset ja arvostus kuntouttavassa työtoiminnassa. Lisäksi osallistuminen työtoimintaan koettiin myönteisenä. Osallistujien arjessa osaaminen vahvistui ja omaaloitteisuus lisääntyi, mitkä taas osaltaan oli vaikuttanut uuden oppimiseen, oman luovuuden käyttöön ja työprosessien valmiiksi saamiseen. (Mäntyneva, 2020, ss. 57–58)

3 Tutkimustehtävä ja tutkimuksen kulku

Tutkimustehtävänä oli selvittää asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen vaikutuksesta omaan elämään sekä työtoimintajakson aikana, että tulevaisuudessa työtoiminnan loppumisen jälkeen. Aikaisempia tutkimuksia on tehty vähän koskien kuntouttavan työtoiminnan asiakkailta saamaa tietoa ja kokemuksia. Opinnäytetyön prosessi aloitettiin helmikuussa 2021 ottamalla yhteyttä Hämeenlinnan kaupunkiin sähköpostitse tutkimusaiheesta.

3.1 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää asiakkaiden kokemusten kautta, kuinka kuntouttava työtoiminta on vaikuttanut heidän elämäänsä. Lisäksi tavoitteena on selvittää minkälaista hyötyä asiakkaat kokevat osallistumisesta kuntouttavaan työtoimintaan ja miten kuntouttava työtoiminta sosiaalipalveluna edistää asiakkaiden aktiivista toimijuutta.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tietoa asiakkaiden kokemusten avulla siitä, miten kuntouttavaa työtoimintaa voidaan palveluna kehittää entistä asiakaslähtöisemmäksi ja asiakkaiden tarpeita vastaavaksi. Lisäksi asiakkaiden haastatteluista esille nousevat kehittämissuhteudet tulevat olemaan Hämeenlinnan kaupungille arvokasta tietoa. Kehittämissuhteusten kautta voidaan toteuttaa muun muassa osallisuutta ja asiakkaiden aktiivista toimijuutta yhteistyössä muun palvelujärjestelmän kanssa.

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

- Miten kuntouttava työtoiminta vaikuttaa/on vaikuttanut asiakkaiden elämään?
- Miten kuntouttava työtoimintaan osallistuminen edistää asiakkaan aktiivista toimijuutta?

3.2 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Jo suunnitteluvaiheessa on hyvä valita tutkimusmenetelmä, koska sen valinta ja noudattaminen on keskeinen osa tutkimusprosessia. Tutkimus toteutetaan laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena, jossa tarkastellaan merkitysten maailmaa, joka ilmenee erilaisina suhteina ja niiden muodostamina merkityskokonaisuuksina. Tavoitteena on kuvata ihmisten omia kokemuksia todellisuudesta. Kuvauksissa oletetaan olevan niitä asioita, joita pidetään elämässä itselleen merkityksellisinä. (Vilkkä, 2015, ss. 118–122) Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisista dokumenteista kerätty tieto (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 83). Merkitysten maailmaa tarkasteltaessa ilmiöitä ei voida kuvata vain yhdellä tavalla, joten tutkijalla on tässä tapauksessa oltava herkkyyttä, kun ratkaisuja ja päätöksiä tehdessään tutkijan täytyy miettiä useampaa vaihtoehtoa. (Vilkkä, 2015, ss. 118–122)

Tutkimuksen kannalta sopivin aineistonkeruumenetelmä on teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu, joka koostuu puoliavoimista ja avoimista kysymyksistä. Kyseisessä haastattelumuodossa edetään keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja tarkentavien kysymysten mukaisesti. Teemahaastattelussa korostetaan haastateltujen tulkintoja, kokemuksia, sekä niiden antamia merkityksiä asioille. Kuitenkaan haastattelussa ei voida kysellä ihan mitä tahansa vaan kysymykset ovat liitännäisiä tutkimuksen viitekehykseen eli tässä tapauksessa kuntouttavaan työtoimintaan, osallisuuden, voimaantumisen ja toimijuuden käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 87–88) Tutkimuskysymykset ovat laajempia kokonaisuuksia, jotka pilkottiin haastattelukysymyksissä pienemmiksi osioiksi. Haastattelukysymykset muotoiltiin mahdollisimman selkeäksi ja ymmärrettäväksi, jotta asiakkailta saadut vastaukset lopulta vastaisivat tämän opinnäytetyön kahteen tutkimuskysymykseen.

3.3 Aineistonhankinta

Tutkimukselle haettiin toukokuussa 2021 tutkimuslupa Hämeenlinnan kaupungilta, kun tutkimussuunnitelma oli hyväksytetty opinnäytetyön ohjaajalla. Kun tutkimuslupa oli saatu hyväksytyä, voitiin aloittaa tutkimuksen aineistonkeruu. Tutkimuksen aineisto hankittiin

teemahaastattelun avulla, kohdennettuna Hämeenlinnan kaupungin kuntouttavassa työtoiminnassa oleville eri-ikäisille asiakkaille. Ennen haastatteluita opinnäytetyön tekijä lähetti yhteistyöhenkilölle saatekirjeen (Liite 1) ja suostumuslomakkeen (Liite 2) tutkimukseen osallistuville henkilöille. Saatekirje sisältää tietoa opinnäytetyöstä, sen tarkoituksesta ja haastatteluun osallistumisesta, haastatteluun osallistumisen vapaaehtoisuudesta, sekä mahdollisuudesta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä tahansa vaiheessa. Allekirjoitettu suostumuslomake merkitsee sitä, että osallistujat ovat ymmärtäneet opinnäytetyön tarkoituksen, prosessin ja tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuuden. Opinnäytetyön tekijä kuitenkin varmisti ennen jokaisen haastattelun alkua, että haastateltavat ovat tietoisia tutkimuksen tarkoituksesta ja edelleen suostuvaisia haastateltavaksi. Opinnäytetyön tekijä sai kuusi vapaaehtoista osallistujaa haastatteluihin. Jokainen osallistuja allekirjoitti suostumuslomakkeen ennen haastatteluun osallistumista. Suostumuslomakkeiden allekirjoituksen jälkeen yksi vapaaehtoinen osallistuja keskeytti osallistumisensa tutkimukseen.

Haastattelu ja toimintatapa olivat yhdenmukaiset jäljelle jääneille viidelle vapaaehtoisesti tutkimukseen osallistuvalla. Haastatteluissa ei kerätty tunnistettavia henkilötietoja, joista osallistujia voitaisiin tunnistaa lopullisessa raportissa. Tutkimukseen vapaaehtoisten osallistujien toivottu määrä oli viisi henkilöä, mikä myös toteutui opinnäytetyön tutkimussuunnitelman mukaisesti. Taustatiedoiksi tätä opinnäytetyötä varten luettiin ikä, työttömyyden kesto ja se, mitä kautta asiakas oli hakeutunut kuntouttavaan työtoimintaan. Teemahaastattelurunko (Liite 3) liitetään lopulliseen opinnäytetyön raporttiin. Haastattelut toteutettiin 18.7.–20.7.2021 Teams-etäyhteyden avulla. Haastattelut äänitettiin ja litteroitiin eli äänitteet avattiin sana sanalta tekstimuotoon. Aineiston litteroinnin päätteeksi äänitallenteet hävitettiin asianmukaisesti verkkopalvelimelta. Kaikki opinnäytetyössä saatu aineisto ääni- tai tekstimuodossa tallennetaan HAMK:in OneDrivelle erilliseen opinnäytetyökansioon, jonne vain opinnäytetyön tekijällä on pääsy Hämeen ammattikorkeakoulun sisäänkirjautumistunnuksilla.

Haastatteluiden pituus vaihteli merkittävästi, pisin kesti viisikymmentä minuuttia ja lyhyin yhdeksäntoista minuuttia, jolloin haastatteluiden pituuden keskiarvo oli 30,8 minuuttia. Suunnitelmavaiheessa arvioitu haastatteluiden kolmenkymmenen minuutin pituus toteutui

suunnitelman mukaisesti. Tutkimuksessa saadun aineiston analysointiin käytetään induktiivista sisällönanalyysia. Lopullisessa opinnäytetyön raportissa julkaistaan kerättyä aineistoa tekstimuodossa, sekä suorina että epäsuorina aineistolainauksina. Lisäksi aineistoa voidaan tarvittaessa havainnollistaa taulukoiden ja kuvioiden avulla. Eettisyyden ja hyvän tutkimuksen käytäntöjen mukaisesti teemahaastatteluun osallistuneiden tiedot pysyvät anonyymina ja pelkästään opinnäytetyön tekijän tiedossa. Tutkimuksen päätyttyä teemahaastatteluista saatu aineisto hävitetään asianmukaisesti ja hyvän tutkimustavan mukaisesti.

3.4 Aineiston analyysi

Tutkimukseen hankittu aineisto analysoidaan aineistolähtöisellä sisällönanalyysilla eli induktiivisella sisällönanalyysilla. Analyysimenetelmällä pyritään saamaan tiivistetty ja yleinen muoto tutkittavasta ilmiöstä. Tämä jaetaan karkeasti kolmevaiheiseksi prosessiksi, johon sisältyy aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 117–123)

Kuitenkin ennen sisällönanalyysia haastatteluista saatu materiaali täytyy litteroida. Haastatteluista kertyi litteroitua materiaalia yhteensä kaksikymmentä kaksi sivua, sanoja oli yhteensä 9651, fonttina käytettiin Calibria ja fontin koko oli 12. Litteroinnin tarkoituksena ei ole ainoastaan muuttaa kerätyn materiaalin muotoa vaan se myös edesauttaa sisällönanalyysia jo ennen kyseisen vaiheen aloittamista. Litteroinnin jälkeen aloitetaan tulosten tarkempi analysointi.

Ensimmäisessä sisällönanalyysin vaiheessa aineisto pelkistetään siten, että aineistosta poistetaan tutkimuksen kannalta epäolennainen tieto. Aineistoa joko tiivistetään tai pilkotaan erilaisiin osiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 117–123) Litteroinnin jälkeen aloitettiin pelkistäminen ja pelkistettyjen ilmausten listaaminen. Pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään tai yhdistetään muodostaen alaluokkia. Alaluokista muodostetaan yläluokkia, ja yläluokista edelleen pääluokat. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 123–127) Nämä erilaiset luokat avattiin taulukkomuotoon (Taulukko 1).

Aineistosta etsitään tutkimustehtävän kannalta olennaiset alkuperäisilmaukset ja pelkistetyt ilmaukset, jotka värikoodauksen mukaisesti listataan allekkain seuraavaa vaihetta varten. Lisäksi täytyy muistaa, että pelkistämisen vaiheessa samasta lausumasta voi löytyä useita pelkistettyjä ilmauksia. Ryhmittelyn eli klusteroinnin vaiheessa värikoodatuista alkuperäisilmauksista etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia. Samoista pelkistetyistä ilmauksista muodostetaan alaluokkia, jotka kuvaavat aineiston sisältöä. Luokittelua jatketaan, kunnes alaluokista saadaan yhdistelemällä yläluokkia, joista lopulta muodostuu pääluokkia. Viimeiseksi muodostuu yhdistävä luokka eli teema, joka on tutkimustehtävän kannalta olennainen. Abstrahoinnissa eli käsitteellistämisessä yhdistetään luokkia sen mukaan kuin se on aineiston kannalta mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, ss. 122–127) Seuraavaksi on esitelty aineiston analyysi ja luokittelu taulukkomuodossa. Aineisto on kuvattu mahdollisemman yksinkertaisesti ja ymmärrettävästi alla olevaan taulukkoon.

Taulukko 1 Aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Pitkäaikaistyöttömyys Samankaltaiset elämäntilanteet Palveluihin kiinnittyminen Oikeanlaiset palvelut Ajantasaisten palveluiden tarjonta Kuntouttavaan työtoimintaan hakeutuminen Positiiviset kokemukset työtoiminnasta	Sosiaalipalvelut Hyvinvointipalvelut Koulutuspalvelut Työvoimapalvelut	Sosiaaliturva Palvelujärjestelmä
Yksilöllisten tarpeiden huomioiminen Elämäntilanteen huomioiminen toiminnan suunnittelussa Kuulluksi tuleminen Toiveiden esittäminen ja niiden toteutus Realistiset odotukset toiminnalta Mielekkääksi koettu toiminta	Asiakaslähtöisyys Yksilöllisyys Yhdenvertaisuus Positiiviset kokemukset	Asiakkaiden kokemuksia
Puutteellinen ohjaus Työtoiminnan puutteelliset työvälineet ja tilaratkaisut	Negatiiviset kokemukset	
Ryhmätyöskentelytaitojen kehittyminen	Vertaistuki Kokemusasiantuntijuus	Osallisuus

Tärkeiden sosiaalisten kontaktien ja taitojen kehittyminen, sekä ylläpitäminen Keskusteluyhteyksien ja ystävyyssuhteiden luominen Haastavien elämäntilanteiden hallinta	Vuorovaikutus	
Kannustava ja positiivinen työilmapiiri Positiiviset kokemukset ryhmäytymisestä Riittävän vertaistuen saaminen tarvittaessa	Yhteisöllisyys	
Kulttuurien väliset haasteet Sukupolvien eroavaisuudet Haasteet kokea itsensä osaksi yhteisöä Haasteet vuorovaikutussuhteissa		
Erilaisten hakupalveluiden käytön opettelu Virka-asioiden hoitaminen Sosiaalietuuksien hakeminen ja saaminen	Käytännönläheinen tuki Ohjaajilta saatu henkinen ja fyysinen tuki	Aktiivinen toimijuus
Konkreettiset ajatukset tulevaisuudesta Tulevaisuuden suunnitelmien luominen Tulevaisuudessa siirtyminen työelämään Tulevaisuudessa kouluttautuminen ja opiskeluiden aloittaminen Tavoitteiden luominen ja niiden saavuttaminen Pitkäaikaisten tavoitteiden suunnittelu ja edistäminen Jatkokouluttautumisen ja työllistymisen mahdollisuudet	Kouluttautuminen Työllistyminen Tulevaisuus	
Passivoitumisen välttäminen Terveiden elämäntapojen ylläpitäminen Terveystilan ylläpitäminen ja kohentuminen Liikunnallisen aktiivisuuden lisääntyminen	Koettu hyvinvointi Terveys Aktiivisuus	Terveiden ja hyvinvoinnin periaatteet

Omasta hyvinvoinnista huolehtiminen Omien ennakkoluulojen ja pelkojen voittaminen Erialaisten näkökulmien huomioiminen		
Arjenhallinnan edistäminen Voimaannuttavat rutiinit Motivoituminen arjen säännöllisyyden kautta Avun ja tuen saaminen tarvittaessa	Säännöllinen vuorokausirytm Eriolaiset tukimuodot Auttaminen	

4 Opinnäytetyön tulokset

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen tulokset. Alalukuihin on koottu aineistosta nousseet yhdistävät tekijät ja teemat. Tulokset koostuvat asiakkaiden subjektiivisista kokemuksista kuntouttavasta työtoiminnasta Hämeenlinnan alueella. Nostan aineistosta tutkimuksen kannalta oleellisia ja asiakkailta tulleita kuvaavia ilmauksia täydentämään omaa tulkintaani, ja lisäämään tutkimuksen luotettavuutta.

4.1 Asiakkaiden tyytyväisyys palvelujärjestelmään

Jokainen kuntouttavan työtoiminnan asiakas koki kuntouttavan työtoiminnan oikeaksi paikaksi itselleen, vaikka asiakkaat hakeutuivat jokainen eri tahoiltaan. Näitä tahoja olivat TE-palvelut, vapaaehtoiskeskus Pysäkki, paikallinen Ohjaamo, uravalmentaja ja yksi asiakkaista hakeutui itsenäisesti palvelun piiriin. Yhdistävinä tekijöinä asiakkaat pitivät pitkäaikaistyöttömyyttä ja sen myötä samankaltaisia elämäntilanteita, mitkä osaltaan loivat yhdenvertaista ja positiivista ilmapiiriä kuntouttavassa työtoiminnassa. Kaikki asiakkaat kokivat kuntouttavan työtoiminnan positiiviseksi asiaksi elämässään. Ilman kuntouttavaa työtoimintaa asiakkaat jäisivät palveluiden ulkopuolelle ja mahdollisesti pidemmän ajan kuluessa voisivat syrjäytyä yhteiskunnasta.

...me ollaan ihmiset eri taustoista, niin silti kuitenkin me kaikki ollaan syystä tossa kuntouttavassa. Ja sit se yhdistää meitä juuri, et on vaikeita asioita elämässä ja noin.

Ja äkkiä täällä sillain sit tutustuikin ihmisiin ja et vähän semmost vertaistukea vähän kaikil semmost samaa tilannetta...

Kahdella asiakkaalla oli takanaan kymmenen vuotta työttömyyttä, mikä osaltaan selittyi myös heidän korkealla iällään. Kolmella asiakkaalla työttömyysvuosia oli paljon vähemmän, kahdesta kolmeen vuotta. Pitkäaikainen työttömyys selittyi pääasiassa oman elämän haastavien tapahtumien kautta. Yleinen terveydentila koettiin heikoksi sairastumisen vuoksi, joko fyysisesti tai psyykkisesti. Lyhytkestoisempi työttömyys taas selittyi asiakkaiden nuoremmalla iällä ja sillä, että haastavien elämäntilanteiden vuoksi heillä ei ollut ammatillista koulutusta. Kaksi iäkkäämpää asiakasta toivat haastattelussa esille, ettei heillä ollut ammatillista koulutusta, mikä osaltaan vaikeutti asiakkaiden uudelleen työllistymistä.

4.2 Asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta

Asiakkaiden kokemukset kuntouttavasta työtoiminnasta olivat pääasiassa positiivisia ja rakentavia, lukuun ottamatta muutamaa negatiivista kokemusta. Hyvää kuntouttavassa työtoiminnassa oli kaikkien mielestä yhteisöllisyys ja vertaistuki. Yhteistyö ohjaajien ja muiden osallistujien kanssa oli mielekästä ja kannustavaa. Yksi asiakas nosti esille mahdollisuuden kokeilla uusia asioita työtoiminnassa, kuten esimerkiksi erilaiset taideprojektit ja pienet työtehtävät, jotka koskivat siivousta ja ruoanlaittoa. Positiiviset kokemukset ovat yhteydessä osallisuuden toteutumiseen ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen muiden osallistujien kanssa.

Pääosin positiivisia ja toki osa on negatiivisia, sitten liittyen enemmän henkilökohtaisiin asioihin.

...en mä mitenkää negatiivisesti siitä, kyllä se enemmänki positiivisia...

Negatiiviset kokemukset liittyivät lähinnä ympäristön rakenteisiin ja työvälineisiin, sekä vuorovaikutussuhteiden haasteisiin. Yhdellä asiakkaalla negatiiviset kokemukset liittyivät pelkästään huonoihin työvälineisiin työtoiminnassa. Toisin kuin toisella asiakkaalla

negatiivisena kokemuksena nousi työtilojen puutteellisuus. Asiakas koki kuntouttavan työtoiminnan tilat olevan ahtaat ja epäkäytännölliset erilaisille ryhmätoiminnoille.

Kenelläkään asiakkaista ei ollut ennakkoluuloja tai tietynlaisia odotuksia, kuntouttavaa työtoimintaa kohtaan. Toiminta vastasi sitä, mitä asiakkaille oli aikaisemmin kerrottu työtoiminnan tai muiden yhteistyötahojen toimesta. Tämän lisäksi asiakkaat kokivat päässeensä vaikuttamaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Kaksi asiakasta toi esille tapahtumien maksuttomuuden, mikä osaltaan oli liitännäinen taloudelliseen tilanteeseen. Ryhmien ja isojen retkien toteuttaminen koettiin haastavana koronapandemian aikana. Toivo paremmasta huomisesta oli läsnä asiakkaiden haastatteluissa, vaikka toimintaa ja sen toteuttamista rajoitti erilaiset ulkoiset tekijät. Asiakkaat kokivat tulleen kuulluksi esittäessään toiveita toiminnan suhteen. Lisäksi asiakkaat nostivat tärkeäksi sen, että ohjaajat ottivat toimintaa toteuttaessaan huomioon asiakkaiden yksilölliset tarpeet ja elämäntilanteet.

4.3 Osallisuuden edistäminen ja toteutuminen

Asiakkaat otettiin vastaan todella avoimesti ja lämpöisesti kuntouttavassa työtoiminnassa, ohjaajien ja muiden osallistujien osalta. Ainoastaan yksi asiakas koki ajoittain ulkopuolisuuden tunnetta. Osallisuuden toteutumisesta asiakkaat kuvasivat vertaistuen, vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden käsitteillä. Jokaisen asiakkaan kohdalla sosiaalisten taitojen kehittyminen ja ylläpitäminen oli vahvistunut entisestään. Kahdella asiakkaalla jopa todella merkittävästi, huomioon ottaen heidän omat henkilökohtaiset haasteensa sosiaalisissa tilanteissa. Erilaisiin ihmisiin tutustuminen oli tuonut paljon sisältöä asiakkaiden elämään, ja sen myötä edistänyt sosiaalista kanssakäymistä ja yhteenkuuluvuutta. Suurimpana riskinä koettiin yksin jääminen kotiin, lähiverkostosta huolimatta. Ainoastaan yksi asiakkaista oli luonut ystävyysuhteita, jotka kantoivat kuntouttavan työtoiminnan ulkopuolelle.

Vertaistuen saaminen oli tärkeässä elementissä kaikkien asiakkaiden kohdalla, vaikka kolmelle asiakkaista riitti tieto vertaistuen saamisesta tarvittaessa ja sitä halutessaan. Samassa elämäntilanteessa olevien ihmisten kanssa oli helpompi käsitellä ja hallita omia

haastavia elämäntilanteita. Kannustavan ja avoimen ilmapiirin ansiosta kaikki asiakkaat kokivat kuuluvansa kuntouttavan työtoiminnan yhteisöön. Kyseisen ilmapiirin ansiosta ryhmäytyminen ja ryhmätyöskentelytaitojen kehittyminen koettiin positiivisena tekijänä. Yhteisöllisyyden toteutumisen haasteina kuvattiin etenkin kaksi merkittävää tekijää, joita olivat kulttuurien ja sukupolvien väliset haasteet ja eroavaisuudet. Toisaalta oli nähtävissä, että eri-ikäisten osallistujien yhdessäolo koettiin lopulta myös rikkaudeksi ja opettavaiseksi kokemukseksi.

Sehän se ihan kiva onki, et kun on erilaisia ihmisiä.

...ikäero on aika iso osalla, niin on nää nuoretki tullu meidän vanhempien kanssa ihan hyvin toimeen.

...joittenki kanssa ei oo vaan sitä yhteistä, ihan siis vaan se kieliongelma on.

4.4 Aktiivinen toimijuus

Kuntouttavassa työtoiminnassa edistettiin aktiivista toimijuutta monella eri tavalla. Asiakkaat toivat esille ohjaajilta saadun käytännön ohjauksen sosiaalietuuksien hakemisessa, sekä tuen erilaisten virka-asioiden hoitamisessa ja hakupalveluiden käytössä. Kolmella asiakkaalla oli haasteita digitaalisten palveluiden käytössä. He myös toivat haastatteluissa esille koronapandemian aiheuttaman ongelman, ettei virastoille päässyt henkilökohtaiselle tapaamiselle hoitamaan asioitaan. Yhdelle asiakkaalle ohjaajien konkreettinen apu merkitsi virkapuhelun aloittamista, jonka hän alkuvaikeuden jälkeen hoiti itsenäisesti. Silloin hänen itsetuntonsa kehittyi, joka osaltaan edisti uskoa siihen, että on kykenevä vaikuttamaan omiin asioihin ja tekemään itsenäisiä päätöksiä. Käytännön ohjauksen ja avun saaminen kuntouttavan työtoiminnan ohjaajilta auttoivat asiakkaiden voimaantumisen prosessia. Tämän myötä asiakkaat olivat päässeet tuomaan oman äänensä esille ja tällä tavoin toteuttaneet aktiivista toimijuuttaan.

Ja varsinkin itelleni on tärkeätä, että mulla on se tuki siinä sivussa, kun ja jos, tai sitten kun tulee se aika, et mä tota noin lähden opiskelemaan tai työhön.

Ja siinä (puhelussa) mä oon saanu apua ja sitä kautta niinku päässy eteenpäin asioissa myös.

Vaikka eihän sitä voi sillain varsinaisesti auttaa, mutta niinku ollu hengessä mukana.

Kaksi asiakasta koki kuntouttavan työtoiminnan edistävän heidän tavoitteitansa jakson aikana, ja tulevaisuuden suunnitelmia jakson jälkeen. Heillä on toiveena lähteä opiskelemaan ammattikouluun. Kaksi vanhempaa asiakasta odotti eläkkeelle pääsyä ja tavoitteiden saavuttamiseen lukeutui pääasiassa oman hyvinvoinnin ja toimintakyvyn ylläpitäminen arkiliikunnan lisäämisellä. Yksi asiakkaista toivoi vielä työllistyvänsä esimerkiksi työkokeilun kautta, vaikka hän sivulauseessa kertoi olevansa tietoinen heikosta toimintakyvystään ja tämänhetkisestä terveydentilastaan. Hän kuitenkin jaksoi olla positiivisin mielin asian suhteen.

Kaikkien asiakkaiden haastatteluissa nousi esille realistisia ja konkreettisia ajatuksia tulevaisuudesta, mitkä painottuivat lähinnä iän ja toimintakyvyn mukaisesti eri osa-alueille. Tulevaisuuden ajatukset pääasiassa liittyivät arkirytmien ylläpitämiseen, sosiaalisen kanssakäymisen lisäämiseen ja ylläpitämiseen, työllistymiseen ja kouluttautumiseen. Kaikki asiakkaat kokivat kuntouttavan työtoiminnan aktivoineen heitä enemmän elämän eri osa-alueilla.

4.5 Terveyden ja hyvinvoinnin periaatteet

Asiakkailla on ollut erilaisia fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn muutoksia elämänsä aikana. Säännöllisen arkirytmien ja oman terveydentilan kohentaminen ja ylläpitäminen oli tärkeässä roolissa asiakkaiden nykyisessä elämäntilanteessa. Edellä mainitut asiat myös motivoivat asiakkaita osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan. Osallistumisella asiakkaat välttivät passivoitumisen ja yksin kotiin jäämisen. Työtoimintaan osallistuminen osaltaan oli tuonut sisältöä ja merkitystä asiakkaiden elämään, millä oli selkeä jatkuvuus tulevaisuutta ajatellen.

Nyt on kiva, et on paikka mihin mennä ja vähän sillai et näkee ihmisiä ja saa jutustella.

Et se mihin aikaan herää ja mihin aikaan juuri syö, ja näin.

Kuntouttavasta työtoiminnasta on ollut paljon hyötyä jokaiselle asiakkaalle, nyt ja tulevaisuudessa. Muun muassa elämänhallinta parani, sosiaalinen kanssakäyminen vahvistui ja realistisen kuvan luominen opiskelusta tai työllistymisestä kirkastui. Yhdellä nuoremmalla asiakkaalla työtoimintaan osallistumisen hyödyt ovat olleet avoimuuden lisääntyminen, rohkeuden lisääntyminen ja sosiaalisten tilanteiden pelon lieventyminen. Kolme asiakkaista aikovat jatkossa huolehtia omasta hyvinvoinnistaan paremmin, liikunnan lisäämisellä ja arkirytmien ylläpitämisellä.

Jos olis jotain semmosta missä vois olettaa pärjäävänsä näitä tämmösiä työkokeilu... paikkoja.

Mä oon kyllä tosi paljon paremmassa tilanteessa nyt ku vuos sitten. Vaikken mä viel tunne itteeni ihan valmiiks, mutta... Mennään koko ajan eteenpäin.

5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimus suoritettiin hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla, jotta tieteellinen tutkimus voi olla eettisesti hyväksyttävää, luotettavaa ja sen tulokset ovat uskottavia. Tutkimusta tehdessä täytyi noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, joita ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentaminen ja esittäminen, sekä tutkimuksen ja sen tulosten arviointi avoimesti. Tutkimus täytyi suunnitella, toteuttaa ja raportoida, sekä siinä syntyneet aineistot tallennettava tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012)

Tutkimus voitiin aloittaa vasta, kun tutkimuslupa oli myönnetty opinnäytetyön tekijälle. Ennen luvan saamista ei voitu solmia sopimusta yhteistyötahon kanssa. Tutkimuslupa anottiin sähköisellä lomakkeella Hämeenlinnan kaupungilta heti suunnitelman valmistuttua.

Suunnitelman ja luvan hakeminen kuuluu tutkimuksen tekemisen eettiseen osakokonaisuuteen. Tutkimusluvan saaminen kävi nopeasti, joka edisti tutkimuksen aloittamista huomattavasti.

Yhteistyökumppanille lähetettiin saatekirje, missä kerrottiin tarkemmin tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteesta. Opinnäytetyön tekijä määritteli haastatteluihin osallistuneiden määrän viiteen henkilöön. Tekijän tehdessä yksin opinnäytetyötä materiaalia olisi tullut liikaa analysoitavaksi laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Lisäksi runsaan materiaalin analysointi olisi ollut aikataulullisesti haasteellista.

Haastatteluihin osallistuneilla oli mahdollisuus tutustua saatekirjeeseen ennen suostumuslomakkeen allekirjoitusta. Suostumuslomakkeen allekirjoitus ei kuitenkaan poistanut mahdollisuutta keskeyttää tutkimukseen osallistumista. Haastattelut toteutettiin Teams-etäyhteydellä vallitsevan koronapandemiatilanteen vuoksi. Tutkimuksessa kerätty haastatteluaineisto säilytettiin hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla, ja aineisto oli ainoastaan opinnäytetyön tekijän saavutettavissa. Tallennettu materiaali hävitetään opinnäytetyön valmistuttua, mutta opinnäytetyön raportti tallennetaan toimeksiantajan luvalla Theseukseen. Tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset kuvattiin todenmukaisesti, vastuullisesti ja avoimesti. Opinnäytetyöprosessin edetessä ja päättyessä huolehdittiin, ettei haastateltavien henkilöllisyys tai mikään muu tieto päätynyt ulkopuolisten henkilöiden luettavaksi.

6 Pohdinta

Opinnäytetyön suunnittelu ja toteutus on toteutunut aikataulun mukaisesti. Jossain määrin myös hieman suunniteltua aikaisemmassa vaiheessa. Haastattelut toteutuivat suunnitellusti ja vapaaehtoisia osallistujia oli tarvittava määrä tutkimuksen tekemiselle. Ensimmäinen pohdinnan aihe oli, ettei haastatteluista saisi riittävästi materiaalia aineiston analysointia varten. Yllättävää kuitenkin oli, että viiden asiakkaan haastattelut toivat runsaasti materiaalia ja haastattelutilanteet itsessään tukivat tutkimuksen teoriapohjaa.

Haastatteluiden aikana oli havaittavissa, kuinka tärkeitä ja osallistavia haastattelutilanteet olivat asiakkaille oman elämänsä pohdinnan tukena. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat mielellään osallistuivat tutkimukseen ja kertoivat avoimesti omasta elämäntilanteestaan, sekä sen tuomista haasteista koskien fyysisiä ja psyykkisiä toimintakyvyn rajoitteita ja työpaikan tai koulupaikan hakua. Haastattelijana olen ollut ennakkoluuloton ja pyrkinyt luomaan avoimen ja luotettavan ilmapiirin haastatteluihin. Haastatelluille oli tärkeää tulla kuulluksi ja nähdyksi omana itsenään, mikä osaltaan jo haastatteluiden aikana edisti heidän osallisuutta ja toimijuutta. Pidän vahvuutena sitä, ettei itselläni ole aikaisempaa sosiaalialan työkokemusta kuntouttavasta työtoiminnasta. Tällöin on helpompi asettua kuuntelemaan asiakkaiden kertomuksia ilman tietynlaista ennakkokäsitystä toiminnasta. Tämä myös tukee tutkimuksen luotettavuutta ja tulosten esittämistä avoimesti.

Yleensä ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyöt tehdään parityöskentelynä, mikä osaltaan edistää erilaisten näkökulmien havainnoinnin ja yhteen sovittamisen reflektoinnin kautta. Yksin työskentelyssä on omat mahdollisuutensa ja haasteensa. Mahdollisuutena tässä opinnäytetyöprosessissa oli suunnittelu oman aikataulun mukaisesti kirjoittamisen ja haastatteluiden toteuttamisen suhteen. Heikkoutena pidän reflektoinnin puutteen yksin työskentelyssä, vaikka ohjaavalta opettajalta saadut palautteet ja muutosehdotukset ovat olleet arvokkaita. Lisäksi opinnäytetyöprosessin suorittaminen vaihe vaiheelta yksin on ollut aikaa vievää ja ajoittain raskasta.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön prosessi on ollut onnistunut, vaikka lieviä aikataulullisia haasteita esiintyi muun opiskelun yhteensovittamisen kanssa. Lisäksi koronapandemia toi oman haasteensa opinnäytetyön tekemiselle. Toiveena oli toteuttaa haastattelut kasvokkain, mutta vallitsevan maailmanlaajuisen tilanteen vuoksi haastattelut toteutuivat Teams-etäyhteyttä hyödyntäen. Haastatteluissa ei kuitenkaan selvitty ilman yhteys- tai ääniongelmia. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat kuitenkin olivat hyvin kannustavia ja ymmärtäväisiä ongelmien ilmaantuessa. Yhteistyö kaikkien osapuolien kanssa sujui moitteettomasti. Opinnäytetyön prosessi on ollut opettavainen ja lisännyt ymmärrystä tutkimusaiheesta enemmän.

7 Johtopäätökset

Haastateltavat ovat pääosin tyytyväisiä kuntouttavaan työtoimintaan ja siihen osallistumisesta, koska se on tuonut jokaiselle asiakkaalle sisältöä elämään ja uusia sosiaalisia suhteita. Suurin osa kokee myös muiden yhteistyötahojen toiminnan myönteiseksi, vaikka yhteistyötä voisi korostaa vieläkin enemmän. Yksin kotiin jääminen ja passivoituminen aiheuttaa haasteita asiakkaiden elämänhallintaan ja sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin. Pahimmassa tapauksessa he olisivat syrjäytyneet yhteiskunnan ulkopuolelle, koska oma fyysinen ja/tai henkinen jaksaminen olisi heikoimmillaan. Kuntouttava työtoiminta on edistänyt ja jopa vahvistanut asiakkaiden elämänhallintaa ja uskoa paremmasta huomisesta. Ketään asiakkaista ei ole kokenut jäävänsä yhteisön tai palvelujärjestelmän ulkopuolelle.

Kolme iäkkäämpää osallistujaa koki oman heikentyneen toimintakyvyn rajoittavan heidän mahdollisuuksiensa työllistyä avoimille työmarkkinoille. Heikentynyt toimintakyky liitettiin erilaisiin perussairauksiin ja tapaturmien aiheuttaneisiin hoitotoimenpiteisiin. Saman toteaa Koski (2020) opinnäytetyössään, että fyysiset ja mielenterveyteen liittyvät ongelmat vaikuttavat olevan merkittävän yleinen työllistymisen este pitkäaikaistyöttömillä.

Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että kuntouttava työtoiminta edistää osallistujien osallisuutta monin eri tavoin. Näitä tapoja ovat mielekäs toiminta, kokemus yhteenkuuluvuudesta ja osallistuminen kuntouttavaan työtoimintaan. Samat tavat ovat havaittavissa Mäntynevan väitöskirjan ensimmäisen osatutkimuksen johtopäätöksistä (Mäntyneva, 2020, ss. 56–57). Lisäksi tämä opinnäytetyö korostaa, että sosiaalialan ammattilaisten tulisi ottaa paremmin ja monipuolisemmin huomioon asiakkaiden erilaiset elämäntilanteet, tuen tarpeet ja toiveet työtoimintaa suunnitellessa ja toteuttaessa. Kuntouttava työtoiminta on saavuttanut yleisimmän tavoitteensa eli asiakkaiden toimintakyvyn ylläpitämisen ja mielekkään tekemisen tarjoamisen, kuten vuoden 2013 kuntakartoituksessa on myös todettu (Klem, 2013).

Kahdesta haastattelusta kuitenkin nousee esille, että toiminta on ajoittain ajan kuluttamista ilman selkeää päämäärää. Toiveena nouseekin, että toiminta vastaisi paremmin asiakkaiden

tarpeita ja tavoitteita työllistymisen ja kouluttautumisen osa-alueilla. Yhtenä ehdotuksena voidaan pitää toiminnalle asetettuja teemapäiviä liittyen esimerkiksi työ- ja opiskelupaikan hakemiseen, sekä perehtymistä siihen liittyvään prosessiin. Kuitenkaan ei ole sopivaa unohtaa sosiaalisten kontaktien tärkeyttä ja merkityksellisyyttä asiakkaiden elämässä. Etenkin osalla haastateltavista ei ole riittävää tukiverkostoa heidän ympärillään. Osallistuminen kuntouttavaan työtoimintaan tuo erilaista näkökulmaa elämään, kun kaikilla osallistujilla on samankaltainen elämäntilanne ja kokemus työttömyydestä.

Tutkimukseen osallistuneiden ikä vaihteli 20–63 ikävuoden välillä, jonka vuoksi vastaukset olivat hyvin erilaisia. Etenkin kuntouttavalle työtoiminnalle asetettujen tavoitteiden ja tulevaisuuden suunnitelmien osalta. Iäkkäämmät vastaajat lähinnä odottavat eläkkeelle pääsyä, jolloin tavoitteet jäävät selkeästi vajavaisiksi. Nuoremmilla esiintyy realistisia tulevaisuuden suunnitelmia, jolloin tavoitteet ovat asetettu heidän työllistymistensä ja kouluttautumista edistäväksi. Tähän vaihtelevuuteen saattaa vaikuttaa osaltaan myös iäkkäämpien asiakkaiden sijoittaminen mahdollisesti väärin perustein työllisyyttä ja kouluttautumista edistäviin palveluihin. Yhteiskunnan rakenteet lisäävät oman haasteensa siihen, etteivät iäkkäämmät asiakkaat työllisty heille oikeisiin työpaikkoihin tai -tehtäviin. Soveltuvia työpaikkoja on vähän ja talouden tehokkuusvaatimukset ovat suuret nyky-yhteiskunnassa.

Tutkimuksesta nousee esille kaksi merkittävää jatkotutkimusehdotusta. Ensimmäisenä herää kysymys olisiko syytä tulevaisuudessa tutkia, miten eri-ikäisten asiakkaiden tuen ja avun tarve jakautuu ikäryhmittäin. Tämän opinnäytetyön tulokset osoittavat, että nuoremmilla ja iäkkäämmillä osallistujilla on erilaiset työtoiminnalle asetetut henkilökohtaiset tavoitteet. Lisäksi tässä on hyvä huomioida, tarvitseeko työtoiminnan ohjaajat lisäkoulutusta eri-ikäisten osallistujien tarpeiden yhteensovittamisesta elämäntilanteen mukaisesti. Opinnäytetyöstä jää uupumaan tieto asiakkaiden etenemistavoitteista eli mihin siirtyvät kuntouttavasta työtoiminnasta tulevaisuudessa.

Toisena jatkotutkimusehdotuksena olisi, että kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden siirtymistä työelämään ja opintoihin tutkittaisiin kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimusmenetelmän avulla. Tämä lisäisi kuntouttavan työtoiminnan vaikuttavuutta

työllistymistä ja kouluttautumista edistävänä palveluna. Lisäksi tällä voitaisiin arvioida ja prosentuaalisesti todentaa kuntouttavan työtoiminnan hyödyllisyyttä pitkäaikaistyöttömien työllistymisen edistämiseksi.

Lähteet

- ELY-keskus & TE-palvelut. (2021). *HÄME Työllisyyskatsaus*. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. <https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/43224659/Ty%C3%B6llisyyskatsaus+maaliskuu+2021.pdf/f7bce77a-c769-89cc-ef33-62c6e5f5c27e?t=1620034657781>
- Hiilamo, H. (2010). Pitkäaikaistyöttömän sosiaaliset mahdollisuudet. Teoksessa H. Hiilamo & J. Saari (toim.), *Hyvinvoinnin uusi politiikka, johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin*. (ss. 265–285). Juvenes Print Oy. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-093-2>
- Hämeen Setlementti ry. (n.d.). *Kuntouttava työtoiminta*. <https://www.hameensetlementti.fi/toiminta/kuntouttava-tyotoiminta/>
- Hämeenlinnan kaupunki. (27.01.2021). *Kuntouttava työtoiminta*. <https://www.hameenlinna.fi/sosiaali-ja-terveys/sosiaalipalvelut/tyoikaisten-sosiaalityo/kuntouttava-tyotoiminta/>
- Hämeenlinnan sosiaali- ja terveyslautakunta. (30.04.2020). *Kuntouttavan työtoiminnan sääntökirja*. <https://www.hameenlinna.fi/wp-content/uploads/2020/08/Kuntouttava-tyotoiminta-saantokirja-2020.pdf>
- Karjalainen, V. & Keskitalo, E. (2013). Mitä on aktivointi ja aktiivipolitiikka? Teoksessa V. Karjalainen & E. Keskitalo (toim.), *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa*. (ss. 1–6). Juvenes Print Oy. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-888-9>
- Klem, S. (2013). *Työllistymistä tukeva toiminta, työtoiminta ja työhönvalmennus sosiaalihuollossa*. Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3615-7>
- Koski, J. (2020). *Kuntouttavan työtoiminnan kokemuksia Vantaalla*. [opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202002021944>
- Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Lonkila, S. (2020). *Nuorten elämäntarinat – elämän käännekohtat ja pitkäaikaistyöttömyys*.

[pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopisto]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20200828>

Marttila, H. (2016). *Aktivointipolitiikka yhteisöreaktiona*. [pro gradu -tutkielma, Helsingin

yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201703273395>

Mäntyneva, P. (2020). *Aktiivisen sosiaalipolitiikan ytimessä: etnografinen tutkimus*

kuntouttavasta työtoiminnasta. [väitöskirja, Helsingin yliopisto].

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6320-2>

Nivala, E. & Ryyänen, S. (2019). *Sosiaalipedagogiikka - Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa*.

Gaudeamus Oy.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

STM. (n.d.). *Kuntouttava työtoiminta*. Sosiaali- ja terveysministeriö.

<https://stm.fi/kuntouttava-tyotoiminta>

THL. (2019a). *Aktivointisuunnitelma*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta/aktivointisuunnitelma>

THL. (15.10.2019b). *Kuntouttavan työtoiminnan arki*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-arki>

THL. (25.02.2021a). *Koronavirus COVID-19*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

<https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/taudit-ja-torjunta/taudit-ja-taudinaiheuttajat-a-o/koronavirus-covid-19>

THL. (03.09.2021b). *Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet*.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden->

[edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet](#)

Tieteen termipankki. (2021). Kasvatustieteet: toimijuus.

<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kasvatustieteet:toimijuus>

Tilastokeskus. (26.10.2021). *Työllisyyden kasvu vaimeni syyskuussa*. Työvoimatutkimus 2021.

https://www.stat.fi/til/tyti/2021/09/tyti_2021_09_2021-10-26_tie_001_fi.html

Tilastokeskus. (n.d.). Käsitteet: pitkäaikaistyötön.

<https://www.stat.fi/meta/kas/pitkaaikaistyot.html>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen*

loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012>

Vilka, H. (2015). *Tutki ja kehitä*. PS-kustannus.

Välimaa, O. (2011). *Kategoriat ongelman selontekoina. Pitkäaikaistyöttömyydestä ja sen rakentuminen haastattelupuheessa*. [väitöskirja, Tampereen yliopisto].

<https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8351-6>

Liite 1: Saatekirje

Hei,

olen Tuovi Hakola ja opiskelen sosionomiksi Hämeen ammattikorkeakoulussa. Opintoni ovat siinä vaiheessa, että teen opinnäytetyötä kuntouttavasta työtoiminnasta Hämeenlinnassa.

Opinnäytetyöni toimeksiantajana on Hämeenlinnan kaupunki, Sosiaalisen tuen palvelut. Tarkoitukseni on selvittää asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta, ja kuinka se on vaikuttanut asiakkaiden omaan elämään. Lisäksi tarkoituksena on tuottaa tietoa asiakkaiden kokemusten avulla, miten kuntouttavaa työtoimintaa voidaan palveluna kehittää entistä asiakaslähtöisemmäksi ja asiakkaiden tarpeita vastaavaksi.

Haastattelisin teitä Teams etäyhteyden avulla, missä voimme keskustella asioista vapaamuotoisesti teemahaastattelurunkoa hyödyntäen. Kaikki haastattelut toteutetaan heinä-elokuun 2021 aikana ennalta sovittuina ajankohtina. Haastattelu nauhoitetaan myöhempää aineiston litterointia varten ja kaikki tutkimuksessa kerätty materiaali tuhoetaan asianmukaisesti, kun lopullinen opinnäyteraportti on valmis. Vain minulla on pääsy haastattelun nauhoitukseen. Haastattelun kesto on arviolta noin puolen tunnin mittainen.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja täysin luottamuksellista. Henkilötietoja ei kerätä, eikä sinua voida tunnistaa lopullisesta opinnäytetyön raportista. Voit keskeyttää osallistumisesi missä vaiheessa tahansa tutkimusta.

Olisi todella hienoa, jos osallistuisit haastatteluun! Jos sinulla herää lisäkysymyksiä liittyen haastatteluun, niin minuun voi olla yhteydessä sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin,

Tuovi Hakola

Liite 2: Suostumuslomake

Suostun vapaaehtoisesti haastatteluun, jossa selvitetään asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta sosiaalipalveluna. Olen tietoinen opinnäytetyöstä, sen tarkoituksesta ja tavoitteista. Minulla on mahdollisuus keskeyttää haastattelu ja tutkimukseen osallistuminen milloin tahansa. Tietojani käsitellään luottamuksellisesti ja ne hävitetään asianmukaisella tavalla. Minua ei voida tunnistaa lopullisesta opinnäytetyöraportista.

Tutkimukseen osallistuvan allekirjoitus

Paikka ja aika

Nimenselvennös

Liite 3: Teemahaastattelurunko

Taustatietoja

- Minkä ikäinen olet?
- Kuinka kauan olet ollut työttömänä?
- Mitä kautta olet tullut kuntouttavaan työtoimintaan?
 - Koetko työtoiminnan oikeaksi paikaksi itsellesi? Jos et, niin miksi?
- Mitä tavoitteita sinulla on kuntouttavalle työtoiminnalle?

Osallisuus

- Miten sinut on vastaan otettu kuntouttavassa työtoiminnassa?
 - Työntekijöiden osalta? Muiden osallistujien osalta?
- Mikä sinua on motivoinut osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan?
- Koetko päässeesi osaksi kuntouttavan työtoiminnan yhteisöä?
 - Jos et, niin miksi?
- Koetko saavasi vertaistukea muilta toimintaan osallistuvilta?
 - Minkälaista vertaistukea saat tai toivoisit saavasi?
- Oletko tutustunut uusiin ihmisiin ja oletko saanut ystäviä työtoiminnan jaksolla?
- Koetko päässeesi vaikuttamaan työtoiminnan ohjelman suunnitteluun ja toteutukseen?
- Koetko työtoiminnan vastanneen odotuksiasi?
 - Jos on, niin miten?

Kokemukset

Minkälaisia kokemuksia sinulla on osallistumisesta kuntouttavaan työtoimintaan?

- Minkälaisia ennakkoluuloja sinulla on tai on ollut työtoimintaa kohtaan?
- Minkälainen ilmapiiri työtoiminnassa on tällä hetkellä?
 - Onko siinä parannettavaa, jos on niin mitä?
- Millaista apua tai tukea saat työtoiminnan ohjaajilta?
 - Onko siitä ollut hyötyä omien tavoitteiden saavuttamiseksi?
 - Minkälaista apua/tukea toivoisit saavasi omien tavoitteiden saavuttamiseksi?

- Millaiset tekijät ja/tai asiat ovat edesauttaneet sinua omassa elämässä?

Elämänhallinta / arjenhallinta

- Minkälaisia tulevaisuuden suunnitelmia sinulla on työtoiminnan jakson jälkeen?
 - Esim. opiskelun tai työllistymisen osalta?
- Minkälaista hyötyä kuntouttavasta työtoiminnasta on ollut sinulle tulevaisuutta ajatellen?
- Koetko työtoiminnan aktivoineen sinua enemmän?
 - Jos on, niin miten?
- Minkälaisia “eväitä” olet saanut elämääsi kuntouttavasta työtoiminnasta?
- Mikä on mielestäsi huonoa työtoiminnassa?
- Mikä on mielestäsi hyvää työtoiminnassa?

Liite 4: Aineistonhallintasuunnitelma

Opinnäytetyön nimi: "Tää on kyllä tuonut paljon sisältöä mun elämään!" – Asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta

Opinnäytetyön tekijä(t): Tuovi Hakola

1 AINEISTON HANKINNAN MENETELMÄT JA AINEISTON MUOTO

Opinnäytetyön aineisto kerätään haastattelemalla Hämeenlinnan kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita. Ennalta sovitut haastattelu ajankohdat ovat suunniteltu yhteistyössä kuntouttavan työtoiminnan ohjaajien ja toimeksiantajan kanssa. Haastattelut tehdään Teams -alustalla ja jokainen haastattelu äänitetään aineiston myöhempää analysointia varten. Aineiston analysoinnin jälkeen äänitteet tuhoaan/poistetaan opiskelijan OneDriveltä asianmukaisesti.

2 AINEISTOJEN SÄILYTYS OPINNÄYTETYÖPROSESSIN AIKANA

Opinnäytetyön tutkimusaineisto tallennetaan opiskelijan OneDriveen erilliseen opinnäytetyökansioon, johon ainoastaan opiskelijalla on oikeus Hämeen ammattikorkeakoulun myöntämällä opiskelijatunnuksilla. Opinnäytetyössä ei kerätä tunnistettavia henkilötietoja, jolloin haastateltavien anonymiteetti säilyy koko opinnäytetyöprosessin aikana.

3 AINEISTOJEN KÄSITTELY OPINNÄYTETYÖN VALMISTUTTUA

Opinnäytetyössä kerättyä aineistoa hyödynnetään ainoastaan tässä opinnäytetyössä ja tutkimuksessa. Opinnäytetyön aikana kerätty aineisto säilytetään opinnäytetyön hyväksymispäivästä lähtien 1 vuoden ajan, minkä jälkeen se tuhoaan HAMKin ja Hämeenlinnan kaupungin ohjeita noudattaen. Aineistoa säilytetään tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen ja niin, että aineisto on vain opiskelijan saavutettavissa.